

«Сейфуллин оқулары-14: Жастар, ғылым, инновациялар: цифрландыру – жаңа даму кезеңі» атты Республикалық ғылыми-теориялық = **Материалы** Республиканской научно-теоретической конференции «Сейфуллинские чтения-14: Молодежь, наука, инновации: цифровизация – новый этап развития». - 2018. - Т.1, Ч.3 – Б. 46-48

АҚМОЛА ОБЫЛЫСЫ ҚОСШЫ АУЫЛЫНДАҒЫ ҚҰС ӨНДІРІСІ КЕШЕНІНІҢ СӘУЛЕТІ

Арыстамбай Б.Б.

Қазақстан Республикасында агроөнеркәсіптердің дамуы жөніндегі 2013-2020 жылдардаға арналған «Агробизнес-2020» бағдарламасында құс шаруашылығын дамытудың мүмкіндіктеріне өндірістік әлеуетті толығымен қолдану, жаңа құс фабрикаларының құрлысы және қайта құрылуы, ішкі тұтытудағы отандық өндіріс үлесін ұлғайту (импортты алмастыру), өндірістің тиімділігін арттыруды және отандық өнімнің өзіндік құнын төмендету және оның бәсекеге қабілеттілігін арттыруды көздейді.

ҚР АШМ мәліметтеріне сәйкес, қазіргі уақытта республикада өндірістік құс шаруашылығымен 56 құс фабрикасы айналысады, оның 37 фабрика жұмыртқа бағытында және 19 фабрика бройлер бағытында.

Қазақстанның құс шаруашылығы дамушы салалардың бірі болып табылады. 1990 жылы отандық құс шаруашылығының даму шығынында 59,9 млн бас болған, тәуелсіздіктің 25 жылында ол 15,4 млн басқа дейін жетті. Қиын жағдайға қарамастан, республиканың құс шаруашылық ұйымдары біртіндеп қалпына келу үрдісі басталды. Қазақстан Республикасы Ұлттық Экономика министрлігінің Статистика Комитетінің мәліметтері бойынша 2016 жылдың 1 қаңтардығы жалпы құс саны 36,6 млн бас құрады, 2015 жылғы көрсеткіштерге қарағанда 1,6 млн басқа артық. Өсім 4,5% құрады.

Құс етін өндірісінде де өрлеу байқалды. 2010 жылдан бері өндіріс 30,3-41%-ға немесе 31,2- 43,0 т артып, 2014 жылы 134,2 мың т, ал 2015 жылы 146 мың т құс еті өндірілді [1].

Жыл сайын мемлекет тарапынан мал шаруашылығын және құс шаруашылығын дамытуға бағытталған қолдаулар саны артып келеді, субсидиялау бағдарламасы іске қосылғаннан бері субсидия көлемі 18 есеге артты және 2014 ж 13,8 млрд теңгені (асыл тұқымды өнімге – 98,5 млн теңге), 2015 жылға 18,1 млрд теңгені (асыл тұқымды өнімге – 123,4 млн теңге) құрады [2,3].

Алайда, саланың қарқынды дамуына қарамастан Қазақстандық нарықтағы құс етінің көп бөлігін шетелдік өндіріс алады. Қазақстан құс шаруашылығы Одағының (СПК) ойынша Қазақстандағы құс етінің тұтынылуы 300 мың т кем емес. Сонымен қатар Қазақстанда шығарылған құс етінің сапасына күдіктенбеуге де болады: Еуразиялық экономикалық одақ

аясында бекітілген ережелер мен нормалар аса қатаң және өндірілетін өнімнің сапасы тек дүкен сөрелерінде немесе таратушылардың нүктесінде дұрыс сақталмаған жағдайда нашар болуы мүмкін.

2006 жылы республикамызға шет елдерден 152,4 мың тоннаға жуық құс еті сатып алынса, елімізде 109,0 мың т құс еті өндіріліп, 70 %-ы импорт есебінен қанағаттандырылған. 2014 жылы Қазақстан Республикасына 154 мың т астам құс еті әкелінген, бұл нарықтың 50%-дан астамы – импорттық өнім деген сөз. 2012 жылы құс етінің Қазақстан Республикасындағы импорты максималды көрсеткішке жетіп, 225 млн АҚШ долларын құрады.

Соңғы жылдарда құс етінің өндіріс көлемінің өсуі және импорт көлемінің азаюы ҚР аймағындағы құс шаруашылығы ұйымдары мен фермерлік шаруашылықтардың белсенді дамуымен байланысты.

Қазақстан Республикасының Кедендік бақылау Комитетінің ресми ақпараты бойынша 2010 жылдан бері АҚШ-тан келетін импорт көлемі азайған, бірақ АҚШ құс етінің негізгі жеткізушісі болып табылады. Қазіргі уақытта құс етін Қазақстанға аз көлемде болса да Бельгия, Венгрия және Аргентина тасымалдайды. Аумақтық құрылымда импорттың көп бөлігі тасымал авто және темір жолмен болғандықтан (Ресей, Украина, Белорусь) шекара маңындағы аумақтарға сай келеді.

Құс етінің өндірісінің артуы халықтың тамақтану мәдениетінің өзгеруімен, яғни дұрыс тамақтануға көшуімен түсіндіріледі және халық санының артуы да құс етіне деген қажеттілікті арттырды.

Нарықтық экономика жағдайында бройлер балапандарының етінің сапасына деген талаптар күшейді. Қазіргі күні арзан етті өндіру ғана маңызды емес, сонымен қатар оның сапасы да маңызды рөл атқарады, ол сатып алушылар сұранысын, сатылымды анықтайды, яғни саладағы пайданы да көрсетеді [4].

Құс өндірісінің жоғары экономикалық тиімділігі соңғы өндірістік технологиялар мен өндірістік үрдістерді механикаландыру және автоматтандыру дәрежесі жоғары пайдаланып, өнімділігін таңдаған бағытына жақын құс тұқымды ірі мамандандырылған құс фабрикалары және шаруа қожалықтарына жетеді. Құс фабрикалары негізгі екі бағыт бойынша мамандануы қажет - жұмыртқа және асыл тұқымды өнімнің өндірілуі бойынша.

Өнімділігін арттыру және құс өндіру шығындарын азайту, ал ірі мамандандырылған шаруашылықтардың тәжірибесі КСРО құс өнеркәсібі сенімді құс өнімдерінің өнеркәсіптік өндіріс үлкен артықшылықтарын көрсетеді, қазіргі заманғы ғылым мен техниканың негізінде өндіріс концентрациясын, мамандандыру және қарқындету тереңдету қарастырылған.

Қазақстандағы құс фабрикаларының құрылысы мен жұмыс істеу тәжірибесін талдау, ең ірі құс фабрикаларының үнемді екендігін көрсетеді. Құс фабрикаларының құрылысы мынадай жабдықты пайдалану арқылы жүзеге асырылуға тиіс:

1. 14-17 мың бас ОБН-1 типтегі механикаландырылған бір сатылы, көлденең ұялы батареяларда төгілетін, тауықтарды ұстауға арналған жабдық жиынтығы.

2. Қойма тауықтарын күтіп ұстау үшін КБН-4 ұялы батарея түрі.

3. Қойма тауықтарын күтіп ұстауға арналған КБН-3 типті аккумулятор батареясы.

4. 1 ден 140 күндік жастағы жас балапан өсіру үшін, механикаландырылған жабдықтар жиынтығы бір сатылы ұялы батареялар БГО-1 сүйек 18-22 мың бас.

5. 1-ден 140 жасқа дейінгі тауық өсіруге арналған КБУ-3 типті ұялы батарея.

6. Торлы КБО-1 ұялы батареясы жас балапандарды өсіруге 1 ден 60 күн механикаландырылған тамақтандыру және көңді тазалаумен.

7. 60 жастан 150 күнге дейін жас тұқымды тауықтарды емдеуге арналған КБА үлгісіндегі ұялы батареясы.

8. «Өнеркәсіптік-Пц» 5-6 мың тауық тұқымына арналған тізбекті қоректендіргіші бар жабдық жиынтығы. Тауық тұқымдарының асыл тұқымы үшін 18x72 м ғимаратта бірдей.

9. «Өнеркәсіптік-Пц» 3-10 мың тауық тұқымына арналған тізбекті қоректендіргіші бар жабдық жиынтығы.

10. 12-15 мың бас үшін 60 жастан 150 күнге дейін жас тауық өсіруге тізбекті азықтандырғыш жабдықтар жиынтығы. «Ауысымды-10ц».

11. 15-17 мың бас үшін 60 жастан 150 күнге дейінгі жас тауық өсіруге тізбекті азықтандырғыш жабдықтар жиынтығы. «Ауысымды-20ц».

12. Жабдық жиынтығын жабдықтау арқылы бункерлік жем-шөп ЦБК-10, ет (бройлер) үшін 10 мың бір жастағы тауық өсіруге арналған кешендік бағытындағы механизациялау және автоматтандыруға арналған құс фабрикаларында және өндіріс орындарында еңбекке қабілетті процестер жүргізу, күнделікті жастан бастап союдың салмағына (жасы 56 күнге дейін) құрғақ жем-шөп беру арқылы азықтандыру.

13. Жабдық жиынтығын жабдықтау арқылы бункерлік жем-шөп ЦБК-20, ет (бройлер) үшін 10 мың бір жастағы тауық өсіруге арналған кешендік бағытындағы механизациялау және автоматтандыруға арналған құс фабрикаларында және өндіріс орындарында еңбекке қабілетті процестер жүргізу, күнделікті жастан бастап союдың салмағына (56 күнге дейін) құрғақ жем-шөп беру арқылы азықтандыру.

14. Жабдық жиынтығын жабдықтау арқылы шайбоцепті жем таратумен, бункерлік жемшөптер мен 5-6 мың тауық тұқымы үшін шыныаяқтар қолданылады, дәнді дақылдардың тұқымдары үшін де осылай қолданылады.

15. Жабдық жиынтығын жабдықтау арқылы шайбоцепті жем таратумен, бункерлік жемшөптер мен 6-8 мың тауық тұқымы үшін шыныаяқтар қолданылады.

16. Жабдық жиынтығын жабдықтау арқылы шайбоцепті жем таратумен, бункерлік жемшөптер мен жас балапандарды емдеу үшін 1 ден 140 күнге дейін 10-12 мың балапан басы.

17. Жабдық жиынтығын жабдықтау арқылы шайбоцепті жем таратумен, бункерлік жемшөптер мен жас балапандарды емдеу үшін 1 ден 140 күнге дейін 12-15 мың балапан басы.

18. Жабдық жиынтығын жабдықтау арқылы және ұстау 18 мың асыл тұқымды күркетауықты құрғақ жеммен қоректендіру ИБС-1,8.

19. Жабдық жиынтығын жас асыл тұқымды күркетауық балапанын 2300 басқа көбейту құрғақ жеммен қоректендіру ИРС-2,3.

20. Жабдық жиынтығын күркетауық ты бордақылауға ет мақсатында 2300 бас құрғақ жем-шөп беру арқылы азықтандыру ИМС-4,5.

21. Жабдық жиынтығын жабдықтау арқылы шайбоцепті жем таратумен, бункерлік жемшөптер БСУ-0,5 барлық жастағы үйректерді ұстау мен өсіруге арналған [5].

Елдегі азық-түлік мәселесін шешу қажеттілігіне байланысты құс шаруашылығы өнімдерінің нарық жолымен дамуы Қазақстанның ұлттық экономикасының өзекті мәселелерінің бірі болып отыр. Құс фабрикалары мен құс зауыттарында жинақталған үлкен өндірістік потенциалдың болуы, индустриалды-инновациялық даму мен азық-түлік бағдарламасын іс жүзіне ауру арқылы, құс шаруашылығы өнімдерінің жоғарғы өсімін алуда ерекше орын алады және елдегі құс шаруашылығы өнімдері нарығындағы даму мәселелерінің халық шаруашылығындағы маңызын алдын ала анықтайды. Құс шаруашылығының өзіндік ерекшелігі бір уақытта өзіне өндірісті, өнімді қайта өңдеуді, сауда мен қызмет көрсетуді біріктіретін интеграцияланған жүйе болып табылады [6].

Әдебиет тізімі

1. Қазақстандағы бройлер етін өндірудің қазіргі жағдайы. Сейтқажы Ж., Хабидолда А.А «Сейфуллин оқулары–12:Ғылым жолындағы жастар - болашақтың инновациялық әлеуеті» атты Республикалық ғылыми-теориялық конференциясының материалдары. – 2016. – Т.І, ч.1. –Б. 315-319
2. Шарипов Р.И. «СПК» президенті Қазақстанның құс шаруашылығы шарықтауда, «Птица и птицепродукты» №2-2015-март-апрель, – 8б
3. JulijaLobanova. Psychological Factors Influencing Creation of Individual Driving Style Characteristics and Efficiency of Instructing on Practical Vehicle Driving. World Applied Sciences Journal 23 (7): 883-886, 2013. ISSN 1818-4952
4. Подчалимов, М.И. Экономическая эффективность различных способов выращивания цыплят-бройлеров, Подчалимов, М.И. Е.М.Грибанова, Д.В.Бартенев //Вестник Курской государственной сельскохозяйственной академии – 2010 – №2, – 34 б.
5. Рекомендации по проектированию и строительству животноводчески и птицеводческих комплексов и ферм.г.Алма-Ата 1974 г. Б. 103-106.
6. Қазақстанда құс өнімдері нарығы дамуының теориялық, методологиялық және іс-тәжірибе мәселері.Автореферат Махамбетов Н.Ә. Алматы 2016 ж. Б 1.